

BOQONNAA KUDHAN

DAMMAQINAAN HIRMAANNAA UMMATAA

Kaayyoo Boqonnaa: Boqonnaa kana barattee erga xumurtee booda:

- Dhimmoota naannoo fi biyyaa irratti hirmaannaa gochuun hammam murteessaa akka ta'e ni hubatta.
- Gahee waldaalee siiviikii ni qalbeeffatta.
- Waldaalee siiviikii keessatti hirmaachuun faayidaa inni kennu ni baratta.

10.1. Dhimmoota Naannoo Irratti Dammaqinaan Hirmaachuu

10.1.1. Duula Misooma Naannoo keessatti Dammaqinaan Hirmaachuu

- Fakkiin kun maal akka agarsiisu gabaabsii ibsaa.
- Namoonni fakkii irratti mul'atan hojicha haala akkamiin akka adeemsisan ibsaa.

Fakkii. 10.1 Naannoo keenya waliin haa misoomsinu.

Uummanni Aanichaa Hojiiwwan Misoomaa Hojjetee

Ummatii aanaa keenyaa hojiiwwan misoomaa miliyoona sadii olitti tilma- amamu hojjetee. Rakkoo hanqina daree barnootaa ture salphisuuf kuta- aleen barnootaa 28 ijaaramanii jiru. Maallaqa uummatni walitti buuseen meeshaaleen keessaa guutamaniifii jiru. Hojjetootni mootummaa mindaa isaanii ji'aa kutanii kennuu irra darbee ogummaa fi yaadaa godhanii jiru. Qonnaan bultooti waldaalee qonnaan bult- ootaa 39 keessatti gareen gurmaa'uun daandii konkolaatan 284 K.m hojjech- uudhaan gandoota isaanii magaalaa naannootti argamu waliin wal qunn- amsiisuun hojii jalqabsiisaniiru. Boolli bishaan itti cemmifamu 1415 qoha- a`ee jira. Biqiltuuwwan mukaa miliy- oona lamaa ol ta`anis dhaabamanii kunuunfamaa jiru. Dubartootni, darg- aggoonni, barattootni, ga`eessonni, ma- ang uddoonni, waldaalee fi afoosha- aleen adda addaas gumaacha godhanii jiru. Mootummaan baasii waliigalaa keessaa dhibeentaa soddoma haguugee jira.

Aanaa keenya keessatti sagantaan barnootaa guyyaatti dabaree lamaan geggeeffamaa ture bara kana gara guyyaa guutuutti jijjiiramee jira. Daa'imman 1200 ol ta'an yeroo jalqabaatiif carraa barnootaa argatanii jiru. Oomishini duraan gabaa dhabe qisaassa'aa ture amma karaan waan hojjetameef magaalotatti namoota bitaniif dhiyeessuun kan danda'ame yoo ta'u jiraattonnis jireenyi isaanii fooyya'ee jira.

Dargaggoonni carraa barnoota fooyya'aaf, maanguddoonnii fi ga'eessonni ammoo dhimmoota adda addaaf gara magaalota naannoo isaanii jiran deem-uudhaaf tajaajila geejjibaa ammayya'aa'aa argachuu danda'anii jiru. Qonnaan bultoonni jallisiitti gargaaramuu dhaan bonas oomishuu isaaniitiin sirni nyaataa jiraattotaa fooyya'eera. Rakkoo hanqina midhaan nyaataa irraa kan ka'e dhibeewwan turanis hir'atanii jiru. Haala kanaan galiin qonnaan bul-tootaa dabaluu danda'ee jira. Haalli qilleensa naannoo jijjiiramee tures amma fooyya'ee jira. Walumaagalatti aanaa keenya keessatti jijjiirama guddaatu mul'achaa jira.

(Addis Zaman Fulbaana 12 bara 1997 fuula 5 irratti kan bahe "Uummanni aanaa Shaashamannee hojiiwwan misoomaa hojjetee" jedhu bu'uureffachuun fooyya'ee kan qophaa'e)

Gilgaala 1

Dubbisa armaan olii ka'umsa godhachuun gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Hojiiwwan misoomaa raawwataman maal maal fa'i?
2. Hojiiwwan misoomaa kanneen keessatti qooda fudhachaa kan turan eenyu fa'i? Gaheen isaaniis maal ture?
3. Hojii misoomaa kana keessatti hirmaannaan uummataa dammaqina qabu jira ture? Yoo jiraate maal fa'i?

Duula misooma naannoo keessatti dammaqinaan hirmaachuun lammiileen qooda isaan irraa egamu karaa ittiin raawwatan dha. Kunis kaka'umsa keessa ofii fi fedha guutuun kan raw-watamu dha. Faayidaa waliini i, naannoo fi biyyaaf gumaachi lammiileen godhan bu'uura hirmaanna ho'aa uummataati. Hirmaannaan uummataa maallaqaan, humnaan, beekumsaan yaadaanii fi karaa biraatiin gumaacha gochuun ibsama. Hirmaanna uumma-taa ho'aa kan nama jechisiisu wantootni gurguddoon namoonni wantoota bu'a qabeesa hojjechuu isaanii qofa miti. Kana cinatti hojiiwwan garee irratti yeroo bobba'amu yeroo fi seera eeganii raawwachuun, addaan qoodamuun osoo hin ta'in bifa qindoomina qabuun socho'uun akkasumas sochiin kun itti fufiinsa qabaachuusaa dab-alata.

Gilgaala 2**Gaaffiilee armaan gadii deebisaa.**

1. Hirmaannaan ummataa dammaqina qabu maal fa'iin ibsama?
2. Hojii misoomaa kam keessatti iyyuu hirmaannaan uummataa dammaqina qabu mirkanaa'eera kan nama jechiisiisan gochaalee afur tarreessaa.

10.1.2. Sirna Dimookiraatawaa**Cimsuu**

Fakkii 10.2 Filannoo dimookiraatawaa

Fakkii 10.3 Wal gahii koree misoomaa

- Fakkiiwwan armaan olii irraa waan hubattan ibsa.
- Filannoon karaa dimokiraatawaa gaggeeffamuu fi gaggeeffamuu dhiisuun maaliin beekama?

Magaalaa Muccilee

Muccileen magaalaa umurii dheeraa qabduu fi ummati hedduun kan keessa jiraatu dha. Haa ta'u malee, magaalaa kun rakkoo bishaan dhugaatii amma ta'e qabdi. Yeroo gabaabaa asitti rakkoon bishaanii kun furmaata argachuu fi jedhamee abdatamee ture. Kunis filannoo waggoota sadiin dura gaggeeffameen ittigaafatamummaa kan fudhate koreen misoomaa magaalaa rakkinichaaf xiyyeeffannoo addaa kennee hojjechaa waan tureef dha. Keesumattuu dura taa'aa koree kanaa Obbo Waachisoon tattaaffii dhuunfaa isaaniitiin dhaabbata tokko irraa gargaarsa maallaqaa guddaa fi sanada pirojeektii waa'ee qorannoo bishaan magaalichaa godhamee ture tokko argachuu isaaniitiin ture. Pirojeektichi waggoota dheeraa dura qabeenyi guddaan itti dhangala'ee kan hojjetame yeroo ta'u sababii garaagaraatiin hojii irra osoo hin oolin irraanfate kan ture dha. Dura taa'aan kun wanta argatan qabataniin murteedhaaf koree kanatti yommuu dhiyeessan miseensa tokko irraa mormii cimaan isaan mudate. Sababni mormii isaas bakki bishaan itti argamu sun jiraattotni naannoo sanaa dur irraa eegalee bakka itti waaqeffatanii fi maatiiwwan hafuura amantaa kanaa qabaniif bakka owwaalchaa waan ta'eef bakki kun qotamuu kan jedhu ture. Obbo Waachisoon garuu kun amantaa alagaa

ta`uu isaa irra iyyuu yaada boodeetti hafaa waan ta`eef akkasumas har`a hawaasni kan hin fudhane ta`uu isaa ibsuun sanada qorannoo argamee fi maallaqa guddaa argame fayyadamuu qabna jechuudhaan koree warra kaan amansiisanii sagalee caalmaan is murt-eessan. Kana booda piroojektichi dhaabbata caalbaasii mo`ateef kennamee ijaarsi isaa waggoota lamaan darbaniif geggeeffamaa ture.

Yeroo ammaa hojichi xumuramaa yoo jiraate iyyuu mormiin uummata magaalaa biratti babal`achaa dhufee hojicha danquu fi obbo Waachisoos wal-gahii uummataa ir ratti hanga gaafachiisutti geessise. Ittumaa iyyuu sagalee caalmaadhaan itti gaafatamummaa isaanii irraa akka ka`an taasisse. Pirojeektichis maallaqi baayy een yoo itti dhangala`e iyyuu gara xumuraa irra osoo jiruu akka dhaabbatu, ittumaa iyyuu boolli isaa akka duudu ta`e. Rakkoon bishaan dhugaatii magaalaa Mucilees waggio ota itti aananiif bakka jirutti itti fufuun isaa dirqama ta`e.

Gilgala 3

Dubbisa armaan olii irratti hundaa`uun gaaffilee armaan gadii deebisaa.

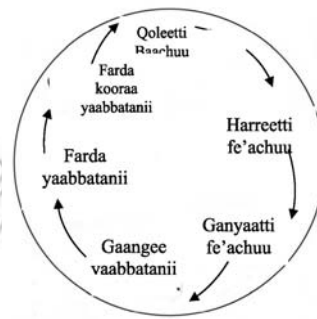
1. Badii qabeenyaa fi maallaqaa kanaaf itti gaafatamummaa kan fudhatu eenyu?
2. Obbo Waachisoos hojii misoomaa olaanaa yaadan galmaan gahuu kan

dadhaban hirmaannaa uummataa ho`aa mirkaneessuu waan hin dandeenyef yoo jedhame irratti waliigaltuu maaliif?

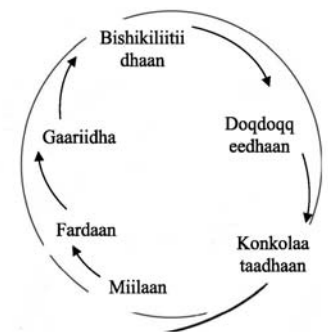
3. Adeemsa ijaarsa sirna dimookiraatawaa keessatti waa`ee murteessummaa hirmaannaa uummataa maal barattan?

10.1.3. Itoophiyaa Keessatti Saffisa Guddina Misoomaa Mirkaneessuuf Tattaaffii Godhamu Hirmaannaa Uummataan Deeggaruu

- Yaada fakkiitwan kun ibsan gabaabinaan ibsaa.
- Lammanuu keessa guddinni yoo jiraate iyyuu guddinichi sadarkaa baay`ee adda adda ta`e qabaachuun isaanii ifaa dha. Addaa addummaa sadarkichaa ibsa.

Fakkii 10.4 Maraammartoo rakkoo geejibaa

Fakkii 10.5 Maraammartoo rakkoo keessa firaachuu geejibiqq keessaa bahuu

Maatii Awwal faa

Awwal barnootaaf gara magaalaa turee yeroo ammaa kana boqonnaaf deebi`ee maatii isaa waliin jira. Galgallii kun miseensonni maatii hundinuu yerootti walgahanidha. Ifa dungoo keessan

walilaalaa dhimma tokko irratti haasaa ho'aa qabatanii jiru. Isa abbaan isaanii jedhan Awwal sirrii miti jechaa, yoo falme iyyuu fooyya`iini maatii isaanii akka jiru garuu hin haalle. Ta`u iyyuu fooyya`iinsi kun jireenya isaanii irratti jijjiirama mul`atu hin fidne jedha. Isaan kaan ammoo abbaa isaanii deeggeruun falmu. Akka ilaalcha isaaniitti abbaan isaanii midhaan gahaa galchuun maatiin isaanii waggaa guutuu quufanii nyaachuun isaanii, maatii irraa hafee kan gurguramuun maatii hundumaaf uffanni waan bitamuuf akka durii uffata dhabuun rakkoon ashaboo fi saamunaa dhabamuu, harka namaa ilaaluu dhiisuun isaanii, ijoolleen dhiiraa hundi mana barnootaa galuu danda`uun isaanii jijjiiramoota gurguddoo dha. Kana irratti ammo gara fula duraatti Awwal baratee yeroo xumuru akka warra magaalatti akka isaan jirachisu abdii godhatu. Jijjiirama kanaaf Awwalis ilaalcha gaarii qabaachuu akka qabu falmu .

Awwal amma illee falmii isaatti akka ittifufetti jira. Akka jecha isaatti dhuguma iyyuu haala jireenyaa isaanii duraa waliin yoo ilaalame karaa baay`ee wanti fooyya`e jira. Haata`u malee, har`as taanaan maraammartoo hiyyummaa cimaa keessaa hin baane jedhee falma. Jijjiirama bu`uuraa hiyyummaa cimaa keessaa nu baasu fiduu qabna jechuun falmii dhiyeessuuf fak-

keenya kenna. Fakkeenyaaf maatii Anjiloo waliin baratuu dhiyeessa. Maatiin kun akkuma isaanii hiyyummaa hamaa keessa qonnaan jiraachaa kan turani dha. Amma garuu oomisha fooyya`aa oomishuu qofa osoo hin taane maallaqa guddaa kan argamsiisuu fi oomisha gabaa irratti barbaadamu adda baasuun oomishu. Oomisha kana gatii guddaan gurguruun midhaan nyaataas ta`e wantoota isaan barbaachisan kan biroo bitatu. Akka durii waggaatti yeroo tokko qofa otoo hin taane ji'a oomishu. Naannoo keenya bishaan yaa`u, laga Daakotaa, jallisiif fayyadamu. Kana malees kanniisa horsisuun damma gabaa baasanii gurguru. Maallaqa kana irraa argameen har`a magaalaa galanii mana ijaar-rachuu, ijoollee dhiiraas ta`e durbaa barsiisuu danda`anii jiru. Hintala isaanii barumsi milkaa`uufii dide tokko achumatti akka daldaaltu godhanii jiru. Hangafa Anjiloof illee konkolaataa fe`umsaa bitanii sektera geejjibaa irratti akka hojjetu taasisan. Egaa investara ta`anii mucaa isaaniif carraa hojii hin bannee? Jijjiiramni jireenya isaanii maal akka inni fakkaatu ilaalaa. Jijjiirama bu`uuraa fiduu isaaniitti maraammartoo hiyyummaa hamma keessaa cabsanii bahaa jiru. Kanan jechaa jiru jijjiirama bu`uuraa akkasii fiduudhaan maraammartoo jireenyaa hamaa keessa turre keessaa haala amansiisaa dhaan cabsinee bahuu qabna. Kunis

shakkisiisu hin qabu. Hundumtuu bilchina Awwal ni dinqisiifatan. Abdi godhatanis. Yeroodhaaf falmichi as irratti gudunfamee gara bakka ciisicha isaanii deeman.

Gilgaala 4

Dubbisa armaan olii irratti hundaa`uudhaan gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Haalli jireenyaa maatii Awwal maraammartoo jireenyaa gosa kamiitiin ibsama? Maaliif? Maatiin Anjilloo hoo?
2. Garaagarummaa guddinaa maatii kana lamaan gidduutti argine garaagarummaa biyyoota lama gidduu osoo ta`ee akkamitti ibsamuu danda`a?
3. Maraammartoon hiyyummaa cabuu kan danda`u misooma saffisaa fiduudhaan yoo jedhame irratti walii galtuu? Maaliif?

Biyyi keenya sadarkaa baay`ee gad aanaa fi booddeetti hafummaa keessatti argamti. Ummanni hundi kutannoo dhaan ka`ee cimee yoo hojjete haalli kun sababni hin jijjiiramneef hin jiraatu. Haa ta`u malee sadarkaan hiyyummaa keessatti argamnu jibbisiisaa ta`uu irraa kan ka`e jijjiiramaa fi guddina suutaa galmeessisuun qofti biyyattii gadadoo fi boodatti hafummaa amma keessatti argamtu keessaa haala amansiisaa ta`een baasudhaan guddachaa akka adeemtu gochuun hin danda`mu. Kanaafuu, akka biyyoota biroo jijjiirama liqaatiin biyyi keenya Itoophiyaan socho`uu hin dandeessu. Waan kana ta`eef, jijjiiramni dhufuu qabu

saffisaa ta`uun dirqama dha. Jijjiirama baay`ee saffisaa ta`e fiduun maraammartoo hiyyummaa fi booddeetti hafummaa cabsanii bahuun barbaachisaa dha. Jireenya hawaasaa guyyaa guyyaa irratti jijjiirama bu`uuraa fi qabatamaa ta`e yeroo gabaabaa keessatti fiduun waan filannoo hin qabne dha. Kun akka dhugoomu yoo barbaadame ammo ummanni mamii tokko malee sochii misoomaa keessatti ciminaa fi dammaqinaan hirmaachuu qaba. Misooma saffisaa mirkaneessuuf, hawaasichi jireenya mijaawaa akka jiraatu gochuuf, akkasumas booddeetti hafummaa keessaa biyyi keenyi akka baatu gochuuf hirmaannaan hawaasaa meeshaa guddaa dha.

Gilgaala 5

Gaaffiilee armaan gadii irratti mari`adhaa.

1. Itoophiyaan haala hiyyummaa fi booddeetti hafummaa jibbisiisaa ta`e keessatti argamti yaada jedhu irratti mari`adhaa.
2. Biyyattiin haala yaachisaa kana keessaa bahuu kan dandeessu misoomni saffisaan hirmaannaa ummataan deggarame yoo mirkana`e qofa akka ta`e ni ibsama. Yaada kanatti walii galtuu?

10.2. Hojiiwwan Waldaalee Siivikii

10.2.1. Hirmaanna Uummataa Cimsuu Keesatti Gahee Waldaalee Siivikii

- *Fannoo diimaa fi addeessi diimaan maal maal raawwatu?*
- *Fannoo diimaan hirmaannaa uummataa fayyadamuun hojii hojjechuu danda`u ibsaa.*

Fakkii 10.6 Guyyaa ayyaana Fannoo Diimaa fi Addeessa Diimaa.

Qorannoo HIV/EEDSii Fedhii Irratti Hundaa`e

Godina keenyatti barnoonni ittisa EEDSii cimaa dhufeera. Kanaafuu namoonni fedhiidhaan dhiiga isaanii qorachiisan lakkoofsi isaanii dabalaa dhufee jira. Dhaabbatni ittisa HIV/EEDSii fi dameen tajaajila hawaasummaa bara darbe qorannoo dhiigaa tolaan kennuuf naannoo keenyatti laboraatorii qorannoo dhiigaa hundeessee jira. Yeroo sana ji`oota jahan duraa keessatti namoota 300 qofatu qorannoo dhiigaa taasise. Boodee garuu waa`ee dhibee kanaa ilaalchisee barnoonni namoota adda addaa fi bak-

ka adda addaatti haala cimina qabuun akka kennamu ta`ee jira. Kana waan ta`eef ji`oota jahan lammaffaa keessatti namoonni baay`een qoratamanii lakkoofsa isaanii gara 1700 tti ol kaa`ee jira. Kanaafis sababni guddaan dhaabbatichi hubannoo hawaasni qabu guddachaa akka deemu waan godheef dha

Bakkeewwan amantaa godinichaa keessatti yeroo dheeraa barnooti waa`ee ittisa HIV/Eedisii amantoota hedduuf kennameera. Waldaalee dargaggoota waliin waltumsuun wiirtuuwwan maree hiriyyootaa dhaabbatanii jiru. Karaa kanaas namoota vaayirasii HIV waliin jiraataniif kunuunsii fi deggersi godhamuu jalqabee jira.

Barnoota waa`ee hubannoo ittisa HIV/AIDS cimsuuf dhaabbatichi manneetii barnootaa keessatti gumiileen miinii miidiyaa akka dhaabbatan taasiseera. Karaa gumiilee kanaa barattootni waa`ee dhibichaa hubannoo akka argatan godhameera. Wiirtuuwwan manneetii barnootaan alatti gurmaa`aniif deggersi meeshaalee adda addaa godhameefii jira. Dabalataanis barattoota itti gaafatamtoota gumiilee miinii miidiyaa 565f haala mijees-sitoota wiirtuuleef, barsiisotaa fi jaar-solii biyyaaf waa`ee ittisa HIV/EEDSII irratti leenjiiwwan gaggabaaboon kennamanii jiru. Namoota 25 vaayirasicha waliin jiraatanii fi deggersa kanneen hin qabne ji`a Muddee irraa eegalee

ji`aan gargaarsi qarshii 150 kenn-amaafii jira.

Taattaaffiin kun bu`aan inni argamsiise guddaa dha. Barattootni hedduun gumiiwwan jalatti gurmaa`uu irra darbee miinii miidiyaadhaanis fayyadamuu jalqabanii jiru. Naannoolee mana jireenyaattis dargaggoonni wiirtuulee adda addaa keessatti waldaan gurmaa`uu dhaan dhukkubsattoota kunuunsuu jalqabanii jiru. Walumaa galatti ilaalchi hawaasaa waan fooyya`eef mataa ofiif of eeggannoo gochuun, loogii fi walqooddaan ture fooyya`ee jira. Dhukkubsattoonnis haala kanaan waan jajjabeeffamaniif fedhiin hojjetanii buluu fi abdiin jiraachuu dabaleera.

(Gaazexaa Addis Zaman caamsaa 7/95 mata duree "lakkoofsi namoota fedhiin qoratamanii dabalaa jira" jedhu ka`umsa godhachuun kan qophaa`e) bu`uureffachuun fooyya`ee kan qophaa`e)

Gilgaala 6

Ragaa dubbisaa armaan olitti dhiyaate ka`umsa godhachuudhaan gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Dubbisicha keessatti maqaa waldaa siiviikii sochii godhaa turanii tarreessi .Tokko tokkoon isaanii gumaacha maal maal godhaniiru?
2. Dubbisicha keessatti waldaaleen siiviikii hawaasni hirmaannaa ho`aa gochuu akka danda`an haali akka mijaa`u taasisuu isaa fakkeenya dhiyeessa.
3. Waldaalee siivikii dubbisa kana keessatti dhiyaatan keessaa isa kam keessatti hirmaachuu barbaaddu? Hirmaannaa akkamiis gochuu dandeessuu?

Hojji Garee

Kannatti aansee gareewwan miseensa jaha, jaha qaban ijaartu. Bakka lamatti walqooduun mata duree yaada falmii kenname irratti falmii geggeessa. Falmii kana booda bu`aa argattan dareef ibsa .

Mata duree falmii Waldaaleen siiviikii hawaasa ammo miseensa isaanii fayyadu? Wldaalee siiviikii keessatti hirmaachuun ni barbaachisa moo hin barbaachisu?

Waldaaleen siiviikii hawaasni naannoo tokko keessa jiraatan waliin ta`uu dhaan fedha isaaniitiin waldaa dhaabbatanii dha. Miseensonni waldaalee kanaa humna, qarshii, beekumsa fi yeroo isaanii aarsaa gochuudhaan waldaalee kana hundeeffatu dha. Kana booda qaama biroo irraa deggersa argachuu danda`u. Tajaajilli isaan hawaasaaf kennanis bu`aa irratti kan xiyyeeffate osoo hin ta`iin dhimmoota hawwaasummaa, diinagdee fi siyaasaa keessatti hirmaachuun deggersa adda addaa qaama ummataaf kennu dha. Waldaaleen siiviikii dhiibbaa amantaa fi siyaasaa kam iyyuu irraa bilisa ta`uu qaba. Waldaaleen kun waldaalee seeraa fi heera biyyatti kabajanii seeraan galmaa`uun beekamanii waldaalee bilisaan hojjetanii dha.

Waldaaleen siivikii hirmaannaa hawaasaa cimsuuf gahee guddaa qabu. Waldaaleen siivikii cimoon fedha hawaasaa gidduu galeeffatanii waan socho'aniif, hawaasichaas sochii isaanii keessatti kallattiidhaan waan hirmaachisaniif hirmaannaa uummataa ni cimsu. Kun ijaarsa sirna dimokiraasii fi bulchiinsa gaariif bu`aa guddaa qaba.

Gilgala 7

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Waldaaleen siivikii hawaasa tajaajilan waliin hariiroo akkamii qabu?
2. Waldaaleen siivikii hirmaannaa uummataa cimaa uumuu fi guddisuu keessatti gaheen isaan qaban maal fakkaata?

Xumura Boqonnaa

Hirmaannaan uummataa si'aayina qabuun namoonni dhuunfaa fedhaa fi kaka'umsa mataa isaaniitiin waliin ta'uu dhaan faayidaa naannoo fi biyyaatiif gummaacha gochuuf sochii isaan godhanii dha. Sochiin kun bu'a qabeessa akka ta'uuf gamtaadhaan ta'uun barbaachisaa dha. Kaka'umsa dhuunfaatiin qaamni gurmaa'u, dhiibbaa amantii fi siyaasa kam irraayyuu bilisa kan ta'e, bu'aaf otoo hin taane ummata tajaajiluuf kan dhaabbatu kun ammo waldaalee siivikii jedhama. Waldaaleen siivikii gama isaaniitiin hawaasni faayidaa mataa isaatiif akka socho'u taasisa.

Fedha hawaasichaa bu'ueffachuun hawaasa keessa socho'uun ummata kakaasu. Bifa kana dagaagina hirmaanna hawaasaa ho'atiif gumaacha godha.

Hirmaannaan ummataa si'aayina qabu biyya keenya karaa amansiisaa ta'een hiyyummaa fi duubatti hafummaa keessaa baasuu fi sirna dimookiraasii dagaagsuuf meeshaa murteessaa dha. Kana waan ta'eef nutis waldaan siivikii sochii seera qabeessaa inni rawwatu keessatti yoo qooda fudhanne biyya keenyaa fi uummata keenyaaf bu'aa buusuu ni dandeenya. Kanaan hawaasa keenya biratti dimokiraasii babal'ataa jiru dagaagisuu fi guddinaafis gumaacha gochuu ni dandeenya.

Jechoota Ijoo

- **Misooma naannoo:** bu`aa sochiiwwan haala hawaasummaa fi dinagdee naannoo, gandaa fooyyessan irraa dhufu.
- **Karoora:** Gocha tokko bu`aa olaanaa dhaan raawwachuuf namoonni qarshii meeshaalee, humna namaa, yeroo fi qabeenya odeeffannoo qaban haalaan qindeessuun gara raawwiitti wixinee ittiin geessanii dha.
- **Madaallii:** Gochi karooraan raawwatame tokko bu`aa yaadame tokko sadarkaa barbaadameen bu`aa argamsiisuu isaa madaaluu fi karoora gara fuuladuraafi isa darbe irraa adeemsa barumsi itti fudhatamuu dha.

Gaaffiilee keessa deebi**I. Himoota armaan gadii dubbisuu dhaan sirrii yoo ta'e "Dhugaa" sirrii yoo hin taane "Soba" jechuun deebisaa.**

1. Misoomni naannoo faayidaa hawaasummaa cimaa akka argamsiisuuf hirmaannaa uummataan deggeramuu qaba.
2. Biyya tokko keessatti hojjiwwan misooma naannoo sadarkaa garaa garaatti hojjetamuuf abbaan dhimmaa mootummaa uummata bakka bu'ee jiru qofa dha.
3. Misooma naannoo keessatti hirmaattotni yeroo barbaadamanitti yoo argamuu baatan hirmaannaan dammaqina qabu ni gufata.
4. Waldaaleen siiviikii dhiibbaa mootummaa irraa bilisa waan ta'aniif dhaabbata mootummaa kam keessatti iyyuu galmaa'uu fi beekamuun isaan hin barbaachisu.
5. Hirmaannaan uummataa misooma naannoof malee guddina dimokiraasiif bu'aa hin qabu.

II. Kanneen "A" jala jiran "B" jala kan jiran waliin walitti firoomsi.**A****B**

1. Waldaa daldaalaa	A. Kaayyoo walfakkaatuuf waldaan ijaaramuu
2. Waldaa dargaggoo	B. Hojii hawwaasummaa fi diinagdee naannoo keessatti raawwatamu
3. Gurmaa'uu	C. Gahee beekumsaa
4. Misooma naannoo	D. Ogummaa walfakkaatuun kan waliin gurmaa'an
5. Ibsituu hirmaannaa ummataa	E. Dhaabbata waldaa siiviikii hin taane
	F. Fakkeenya waldaa siiviikii tokkoo
	G. Namoonni walitti ijaaramanii waliin murteessuun kan raawwatan

III. Gaaffiilee armaan gadii dubbisuudhaan deebii sirrii ta'e filadhaa.

1. Waldaaleen siiviikii ilaalchisee kamtu sirriidha?
 - a. Heera biyyichaan dirqama buluuf hin qaban
 - b. Haala seera qabeessaan galmaa'uu fi eeyyama argachuu qabu.
 - c. Misooma waliin sochii siyaasaa fi amantii ni geggeessu.
 - d. Deebiin hin kennamne.

2. Hojiin misooma naannoo mootummaaf qofaa dhiifamuu kan hin qabnee:
 - a. Hawaasni misoomaa fi bu'aa misooma irra argamu keessatti abbummaan akka itti dhaga`amu taasisuf.
 - b. Hawaasa biratti miirri maxxantummaa akka guddatu taasisuuf.
 - c. Ittifufiisni misooma naannoo kan mirkanaa`u mootummaan duwwaan yoo raawwatee dha
 - d. Hundinuu sirriidha.
3. Hirmaannaan ummataa si'aayina qabu yoo jiraate kanneen armaan gadii keessaa tokkoon ibsamuu danda`a.
 - a. Sochii misooma naannoo keessatti qaamaan argamuu
 - b. Yeroo hojii misoomaa humnaan deggeruu
 - c. Yeroo hojii misoomaa argamuun jajjabeessuu
 - d. Hundinuu sirrii dha.
4. Sochii misooma hawaasawaa tokko keessatti hirmaannaan miseensota hawaasichaa sadarkaa kamitti mul`achuu qaba?
 - a. aroora baasuu keessatti
 - b. Raawwii karoora keessatti
 - c. Madaallii raawwii karoora
 - d. Hundinuu sirrii dha.
5. Sochiin misooma naannoo tokkoo hirmaanna hawaasaa cimaa qaba kan jechisiisuu danda`an keessaa tokko _____ dha.
 - a. Ijaaramanii osoo hin taane dhuunfaadhaan yoo raawwatan.
 - b. Baay'achuu hirmaatoota
 - c. Hojii raawwatamu qofaan osoo hin taane bu'aa qabeessa ta'uu
 - d. Hundinuu sirrii dha.

IV. Bakka duwwaa armaan gadii jecha yookaan galee sirriin guutaa.

1. Hawaasa keessatti sochii hawaasummaa kan cimsuu fi dhiibbaa mootummaa irraa bilisa kan ta'e _____ jedhamuun waamana.
2. Itti fufiinsa misooma naannoo mirkaneessuuf hirmaannaan uummataa ho`aan jiraachuu waan qabuuf hojiin isaa _____ qofaaf dhiifamuu hin qabu.

V. Gaaffiilee armaan gadiif deebii gabaabaa kennaa.

1. Sochii misooma naannoo keessatti hirmaannaan hawaasaa dhugaatti mirkanaa`ee jira kan nama jechisiisu wantoota sadii barreessi.
2. Miseensi hawaasa tokkoo sochii misooma naannoo keessatti hirmaanna ho`aa gochuu isaa mirkaneeffachuuf gochaalee raawwachuu qabu keessaa afur barreessi.